

ПЛЕНУМ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

23 березня 2012 року

м. Київ

№ 7

Про деякі питання участі
прокурора у розгляді справ,
підвідомчих господарським судам

**Із змінами і доповненнями, внесеними
постановами пленуму Вищого господарського суду України
від 17 жовтня 2012 року № 10,
від 16 січня 2013 року № 2,
від 29 травня 2013 року № 9,
від 17 грудня 2013 року № 13,
від 14 липня 2016 року № 7**

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 36 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" пленум Вищого господарського суду України **постановляє:**

З метою однакового і правильного застосування законодавства про участь прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам, дати господарським судам такі роз'яснення.

1. Відповідно до частини першої статті 29 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК) прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступати за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. З метою вступу у справу прокурор може подати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд рішення Верховним Судом України, заяву про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб. Статтею 24 Закону України "Про прокуратуру" визначено права прокурора стосовно подання позовної заяви (заяви) в порядку господарського судочинства, внесення апеляційної, касаційної скарги на судові рішення господарських судів, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України.

**(абзац перший пункту 1 із змінами, внесеними згідно з
постановою пленуму Вищого господарського суду України
від 14.07.2016 р. N 7)**

У вирішенні питання про порушення справи за позовною заявою прокурора господарському суду слід виходити з такого.

Згідно з абзацом четвертим частини першої та частиною другою статті 2 ГПК господарський суд порушує справи за позовами прокурорів, які звертаються до господарського суду в інтересах держави. Частиною другою згаданої статті передбачено, що у позовній заяві прокурор самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах, за відсутності ж такого органу або відсутності у нього повноважень зазначає про це в позовній заяві. Прокурор, який звертається до господарського суду в інтересах держави, повинен обґрунтувати наявність підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді. У разі невиконання такої вимоги подана ним позовна заява підлягає поверненню в порядку, встановленому статтею 63 названого Кодексу.

(абзац третій пункту 1 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

Відповідно до пункту 2 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 08.04.99 N 3-рп/99 зі справи за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (далі - Рішення Конституційного Суду України) під поняттям "орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах", зазначеним у частині другій статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України, потрібно розуміти орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, якому законом надано повноваження органу виконавчої влади.

Відповідні повноваження органу місцевого самоврядування визначаються з огляду на вимоги Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Право прокурора на здійснення представництва в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави виникає у випадках нездійснення або неналежного здійснення захисту інтересів органом державної влади, органом місцевого самоврядування або іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

(пункт 1 доповнено новим абзацом шостим згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7, у зв'язку з цим абзаци шостий - десятий вважати відповідно абзацами сьомим - одинадцятим)

Системний аналіз приписів статей 23, 24 Закону України "Про прокуратуру" і норм ГПК (зокрема, статті 29 та пункту 6 частини першої статті 81) свідчить про наявність у прокурора права на звернення до господарського суду з позовом в інтересах громадянина (в тому числі фізичної особи-підприємця) за наявності підтверджених належними доказами підстав, передбачених частиною другою статті 23 названого Закону, та з урахуванням правил статті 12 ГПК стосовно підвідомчості справ господарському суду.

(абзац сьомий пункту 1 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

При цьому необхідно враховувати, що відповідно до пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури" від 18.09.2012 N 5288-VI на території адміністративно-територіальних одиниць, на яких центри надання безоплатної вторинної допомоги не розпочали надання такого виду правової допомоги, органи прокуратури можуть здійснювати представництво в суді інтересів громадян з такої підстави, як неспроможність громадянина через свій матеріальний стан самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження.

Згідно з частиною другою статті 29 ГПК у разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, або в інтересах громадянина зазначений орган чи громадянин набуває статусу позивача, а в разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави, в якій зазначено про відсутність органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, або про відсутність у такого органу повноважень щодо звернення до господарського суду, прокурор набуває статусу позивача і як такий зазначається у позовній заяві.

Закон не обмежує право прокурора на подання позову в інтересах держави в особі того її органу, що перебуває поза територією, на яку поширюються повноваження даного прокурора.

Право прокурора на подання позову до господарського суду не ставиться законом у залежність від наявності у прокурора матеріалів прокурорської перевірки з того питання, з якого подано позов.

2. Прокурори беруть участь у судовому засіданні на підставі службових посвідчень відповідно до статті 21 Закону України "Про прокуратуру".

(пункт 2 у редакції постанови пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

3. Господарський суд повинен оцінювати правильність визначення прокурором органу, на який державою покладено обов'язок щодо здійснення конкретних функцій у правовідносинах, пов'язаних із захистом інтересів держави. При цьому слід звертати увагу на те, що згідно з абзацом третім частини третьої статті 23 Закону України "Про прокуратуру" не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній.

(абзац перший пункту 3 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

Інтереси держави мають чітко формулюватися й умотивовуватися прокурором. Звертаючись до суду, прокурор повинен обґрунтувати наявність підстав для здійснення представництва у порядку, передбаченому частиною другою або третьою статті 23 Закону України "Про прокуратуру". Слід враховувати, що прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду із

представництвом інтересів держави або громадянина, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень. Зазначені обставини повинні перевірятися судом при зверненні прокурора з відповідною заявою або скаргною до суду. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи його законним представником або суб'єктом владних повноважень.

(абзац другий пункту 3 у редакції постанови пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

У випадках неправильного визначення прокурором позивача, тобто органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, господарський суд на підставі пункту 1 частини першої статті 63 ГПК повертає таку позовну заяву і додані до неї документи без розгляду.

Якщо господарський суд помилково порушив провадження у справі за позовом прокурора, в якій неправильно визначено позивача за вимогами про захист інтересів держави, такий позов підлягає залишенню без розгляду відповідно до пункту 1 частини першої статті 81 ГПК.

Однак у разі коли прокурором подано позовну заяву в інтересах держави як позивачем (частина друга статті 2, частина друга статті 29 ГПК), то господарський суд не вчиняє процесуальних дій, зазначених в абзацах третьому і четвертому цього пункту постанови; в таких випадках повернення позовної заяви або залишення її без розгляду можливе лише за наявності підстав, зазначених відповідно у пунктах 1, 2, 3, 5 - 9 частини першої статті 63 або в пунктах 1, 2, 5, 6 частини першої статті 81 ГПК.

При цьому якщо прокурор у позовній заяві не вказав обставин, пов'язаних з порушенням інтересів держави або з обґрунтуванням необхідності захисту таких інтересів, то господарський суд повертає позовну заяву без розгляду на підставі пункту 3 частини першої статті 63 ГПК. У разі ж коли суд у зазначених випадках помилково порушив провадження у справі за позовом прокурора, відповідний позов залишається без розгляду згідно з пунктом 1 частини першої статті 81 названого Кодексу.

Якщо прокурор, що звертається до господарського суду в інтересах держави або громадянина, у позовній заяві не обґрунтував наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави або громадянина в суді, то господарський суд повертає позовну заяву без розгляду на підставі пункту 3 частини першої статті 63 ГПК. У разі ж коли суд у зазначених випадках помилково порушив провадження у справі за позовом прокурора, відповідний позов залишається без розгляду згідно з пунктом 1 частини першої статті 81 названого Кодексу.

(пункт 3 доповнено абзацом сьомим згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

4. За змістом частини другої пункту 3 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді включає не лише подання прокурором позовної заяви, але й розгляд будь-якої іншої справи за ініціативою прокурора.

Такою іншою справою може бути справа про банкрутство, порушена господарським судом за заявою прокурора із зазначенням кредитора - державного органу, уповноваженого державою здійснювати функції у спірних правовідносинах, наприклад, органу державної податкової служби як органу стягнення обов'язкових платежів.

5. Відповідно до статті 18 ГПК прокурор є самостійним учасником судового процесу.

Згідно із частиною першою статті 23 Закону України "Про прокуратуру" представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Формою цього представництва є, зокрема, участь у розгляді судами справ.

(абзац другий пункту 5 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

У статті 29 ГПК визначено повноваження прокурора як учасника судового процесу у позовному провадженні.

Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди. Наведене не позбавляє сторони у справі права укласти мирову угоду і подати її на затвердження суду; якщо прокурор, який бере участь у справі, заперечує проти цього шляхом подання мотивованих письмових заперечень, суд може відмовити в затвердженні такої угоди.

Відмова прокурора від поданого ним позову не є обов'язковою для позивача, і так само відмова позивача від позову не є обов'язковою для прокурора, оскільки така відмова не означає вибуття позивача з процесу чи зміни його процесуального статусу. У відповідних випадках спір підлягає вирішенню по суті. У разі коли обидва згадані учасники судового процесу - прокурор і позивач - заявили про відмову від позову, суд може припинити провадження зі справи згідно з пунктом 4 частини першої статті 80 ГПК, з урахуванням вимог частини шостої статті 22 ГПК; такі ж наслідки настають, якщо позивач відмовився від позову (повністю або в певній частині), а прокурор, зі свого боку, не підтримує відповідні позовні вимоги та не наполягає на їх задоволенні, про що він письмово або усно (із зазначенням про це в протоколі судового засідання) повідомив суд. Винятком з цих правил є відмова громадянина від позову, який було подано у його інтересах прокурором; у такому разі позов залишається без розгляду на підставі пункту 6 частини першої статті 81 ГПК.

Якщо позивач за поданим прокурором позовом звертається до господарського суду із заявою про збільшення чи зменшення розміру позовних вимог, зміну предмета або підстав позову, то суд має з'ясувати думку прокурора з відповідного питання, і в разі якщо останній не підтримує зазначених дій позивача, - відмовити в задоволенні такої заяви. У подальшому такий позивач за необхідності не позбавлений права самостійно звернутися з позовом до господарського суду на загальних підставах.

6. Згідно з частиною п'ятою частиною шостою статті 23 Закону України "Про прокуратуру" прокурор самостійно визначає підстави для представництва у судах, форму його здійснення і може здійснювати таке представництво у будь-якій стадії судочинства в порядку, передбаченому процесуальним законом.

(абзац перший пункту 6 із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

Статтею 29 ГПК передбачено представництво прокуратурою інтересів держави в господарському суді у формі участі прокурора у розгляді вже порушеної справи. Прокурор може вступити з власної ініціативи у справу, провадження в якій порушено за позовом інших осіб, на стороні як позивача, так і відповідача, або третьої особи чи особи, яка не брала участі у справі, але щодо якої господарський суд вирішив питання про її права та обов'язки.

Прокурор може брати участь також у вже порушеній справі про банкрутство й представляти інтереси громадянина і держави в особі учасників справи про банкрутство.

Абзац четвертий пункту 6 виключено

(згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)

Господарським судам слід мати на увазі, що законодавством України не передбачено ухвалення будь-яких окремих процесуальних документів з приводу вчинення прокурором зазначених дій, так само як і можливості відмови господарським судом прокуророві у його вступі у справу, здійсненому шляхом повідомлення суду про свою участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб.

Відповідне письмове повідомлення прокурора залучається судом до матеріалів справи, а участь прокурора в ній відображається в описовій частині судового рішення, прийнятого зі справи. Прокурор вважається таким, що взяв участь у справі, з дня одержання господарським судом згаданого письмового повідомлення, тобто дня його реєстрації у канцелярії суду.

З метою забезпечення захисту інтересів держави господарський суд може своєю ухвалою повідомити прокурора про розгляд справи для вирішення прокурором питання щодо вступу у справу.

7. Пункт 7 виключено

(згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7, у зв'язку з цим пункти 8 - 13 вважати відповідно пунктами 7 - 12)

7. Відповідно до статей 29, 91, 107, 111¹⁵ і 113 ГПК, статей 23 і 24 Закону України "Про прокуратуру" формою представництва прокуратурою інтересів держави може бути подання прокурором апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України, заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, а також вступ у справу та участь у розгляді справи, порушеної за позовами інших осіб.

Згідно з частиною третьою статті 24 Закону України "Про прокуратуру" право подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення надається

прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також прокурору вищого рівня незалежно від участі у розгляді справи: Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних та місцевих прокуратур, першим заступникам та заступникам керівників регіональних прокуратур.

Відповідно до частини другої статті 29 ГПК з метою вирішення питання щодо наявності підстав для ініціювання перегляду судових рішень у справі, розглянутій без участі прокурора, вступу в розгляд справи за позовом іншої особи прокурор має право знайомитися з матеріалами справи в суді, робити виписки з неї, отримувати копії документів, що знаходяться у справі. Згідно з приписами абзацу третього частини четвертої статті 23 Закону України "Про прокуратуру" у разі підтвердження судом наявності підстав для представництва прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони, передбаченими статтею 22 ГПК.

Право подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України надано Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, керівникам регіональних прокуратур.

Оскільки прокурор може вступити у справу на будь-якій стадії її розгляду, він має право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами в межах своєї компетенції незалежно від його участі у справі на попередніх стадіях її розгляду, тобто у першій, апеляційній чи касаційних інстанціях.

Отже, відповідна інстанція господарського суду не має правових підстав для повернення апеляційної, касаційної скарги, а також заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами лише тому, що прокурор не звертався з позовною заявою у цій справі.

Відповідно до визначеної законом компетенції прокурор має право подати апеляційну чи касаційну скаргу лише у справах зі спорів, що стосуються інтересів держави, громадянина, в тому числі у справах про банкрутство, що стосуються інтересів держави або громадянина. У разі подання прокурором апеляційної або касаційної скарги чи заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами без зазначення того, у чому саме полягає порушення інтересів держави, або без обґрунтування необхідності захисту таких інтересів, або без обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави або громадянина в суді господарський суд повинен повернути її згідно з пунктом 1 частини першої статті 97 або пунктом 1 частини першої статті 111³ ГПК, або пунктом 5 частини шостої статті 113 ГПК і винести з цього приводу ухвалу.

Проте якщо прокурор звертався до господарського суду з позовною заявою і подав відповідну скаргу чи заяву в межах своїх повноважень, визначених Законом України "Про прокуратуру", господарський суд не вчиняє процесуальних дій, зазначених в абзаці восьмому цього пункту постанови, а за відсутності інших підстав для повернення (відмови в прийнятті) поданої прокурором скарги (заяви) здійснює її розгляд по суті.

**(пункт 8 із змінами, внесеними згідно з постановою
пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. N 9,
у редакції постанови пленуму Вищого
господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)**

8. Прокурор користується певними процесуальними правами також на стадії виконання рішення, ухвали, постанови господарського суду.

Відповідно до статті 121 ГПК прокурор має право подати заяву про відстрочку або розстрочку виконання рішення, ухвали, постанови, зміну способу та порядку їх виконання, яке підлягає розгляду господарським судом на загальних підставах.

Прокурор вправі оскаржити дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів відповідно до вимог статті 121² ГПК.

Що ж до укладення мирової угоди у процесі виконання судового рішення, то відповідне право прокурору не надано.

9. У застосуванні припису частини першої статті 116 ГПК щодо видачі наказу у справі, в якій прокурор здійснював представництво інтересів громадянина або держави в суді, господарським судам слід виходити з такого.

Якщо позивачем у справі є прокурор, то в разі задоволення позову стягнення здійснюється або інші дії вчиняються на користь зазначеного прокурором стягувача, а наказ про таке стягнення видається прокурору на підставі поданої ним суду відповідної письмової заяви або згідно з такою ж заявою прокурора надсилається стягувачу рекомендованим чи цінним листом за адресою, зазначеною в позовній заяві, або іншою адресою, вказаною прокурором.

Якщо ж позивачем визначено орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах, то стягнення здійснюється або інші дії вчиняються на користь зазначеного прокурором стягувача, і наказ господарським судом видається або стягувачу, або прокурору, який брав участь у справі на підставі тієї відповідної письмової заяви, що надійшла до суду першою (в разі одночасного надходження заяв і стягувача, і прокурора наказ видається прокурору), а за відсутності такої заяви (заяв) надсилається стягувачу рекомендованим чи цінним листом за адресою, зазначеною в позовній заяві, або іншою адресою, вказаною стягувачем чи прокурором.

Що ж до наказів про стягнення сум судового збору в доход державного бюджету України, то вони в будь-якому разі надсилаються до державних податкових інспекцій.

**(абзац четвертий пункту 9 із змінами, внесеними згідно з постановою
пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 р. N 13)**

10. Судам необхідно враховувати, що за змістом частини шостої статті 24 Закону України "Про прокуратуру" право щодо зміни, доповнення, відкликання, відмови від позову (заяви), апеляційної, касаційної скарги надано не лише прокурору, який їх подав, а й прокурору вищого рівня, його першому заступнику чи заступнику.

**(пункт 10 із змінами, внесеними згідно з постановою
пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. N 7)**

11. Конкретні питання, пов'язані з організацією представництва прокурором у суді інтересів громадянина або держави, в тому числі порядком подання позовних та інших заяв, внесення апеляційних та касаційних скарг, повноважень прокурора щодо їх підписання, виконанням судових рішень тощо, регулюються також у відповідних наказах Генерального прокурора України, обов'язкових для всіх органів прокуратури. У разі необхідності господарські суди мають звертатися до таких наказів.

12. Визнати таким, що втратило чинність, роз'яснення президії Вищого господарського суду України від 22.05.2002 N 04-5/570 "Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам" (з подальшими змінами).

(постанова із змінами, внесеними згідно з постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. N 10, у редакції постанови пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. N 2)

Голова Вищого
господарського суду України

В. Татьков

Секретар пленуму Вищого
господарського суду України

Г. Кравчук